

บทคัดย่อ

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่”

(ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ)

ไปสู่การปฏิบัติ

โดย

ประพันธ์ศักดิ์ รักษาไขวรรณ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) ศึกษาการลักษณะการนำหลักการ “ทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ไปสู่การปฏิบัติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการในภาคปฏิบัติ และ (3) ศึกษาผลที่ได้จากโครงการและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ)

ทั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) ที่ดำเนินงานในปี 2541 และปี 2542 ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ รวม 39 จังหวัด ซึ่งใช้การประเมินผลโครงการที่ใช้ทฤษฎีเป็นตัวจับ โดยจะพิจารณาในรายละเอียดขององค์ประกอบในการประเมินผลด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติ และกลไกแทรกของโครงการที่มีต่อความพหุมีพอกินซึ่งเป็นผลสำเร็จในขั้นแรกของโครงการ

ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การดำเนินโครงการส่วนใหญ่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ทั้งในปี 2541 และปี 2542 แต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ในทุกตำบล เนื่องจากคุณลักษณะของพื้นที่บางตำบลไม่ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น คุณสมบัติของดินไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว บางพื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน เป็นต้น อีกทั้งผู้เข้าร่วมโครงการบางรายขาดอดทนจากโครงการ อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมโครงการประเมินว่าการดำเนินงานโดยรวมมีประสิทธิภาพสูง

สิ่งที่ระบุไว้เป็นวัตถุประสงค์ของโครงการคือ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) การดำรงชีพอย่างยั่งยืนและ (3) การลดการเคลื่อนย้ายการใช้แรงงาน เป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นและเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาอันสั้น และต้องให้ระยะเวลาผ่านไปพอสมควรจึงจะประเมินได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไรก็ตามผู้เกี่ยวข้องกับโครงการทุกกลุ่มประเมินว่าการดำเนิน

งานมีประสิทธิภาพสูง โดยผู้เข้าร่วมโครงการให้คะแนนความพึงพอใจสูง (ประมาณ 9 จาก 10) นอกจากนั้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ ผู้เข้าร่วมมากกว่าร้อยละ 70 สามารถเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้น แต่ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งยังระบุว่าได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจการค้า ท้ายสุดผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมดระบุว่าไม่ต้องการเดินทางไปทำงานที่จังหวัดอื่น และต้องการดำเนินชีวิตตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถจำแนกตามประเด็นในด้านแผนงานและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ด้านผู้เข้าร่วมโครงการ และด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกอื่นๆ ได้ 8 ประการคือ (1) การประชาสัมพันธ์ (2) การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร (3) การเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ (4) การจัดทำแผนการผลิตและส่งเสริม (5) การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ (6) การตลาด (7) การขยายเครือข่าย และ (8) ระบบฐานข้อมูล

นอกจากนี้พบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมในการนำโครงการไปปฏิบัติด้าน (1) หลักการดำเนินโครงการ (2) ความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และ (3) คุณสมบัติของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลกับความพอมีพอกินซึ่งเป็นผลสำเร็จในขั้นต้นของโครงการ โดยความพร้อมในการทำการเกษตรจะส่งผลทางตรง นอกนั้นจะส่งผลในทางอ้อม

เมื่อพิจารณาเรื่องกลไกแทรกของโครงการพบว่า เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการมีความเพียงพอในการทำการเกษตร และมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้นจะทำให้เกษตรกรมีความพอมีพอกินมากขึ้น ทั้งนี้ความเพียงพอและผลผลิตเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสนับสนุนทางด้านแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตโดยตรง ในขณะที่การอบรมจะส่งผลให้เกิดความพอมีพอกินในทางอ้อม นอกจากนั้นเมื่อเกษตรกรใช้พื้นที่ในการเกษตรและแหล่งน้ำที่มากขึ้น ผนวกกับการดำเนินโครงการอย่างมุ่งมั่นของเกษตรกรจะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดความพอมีพอกินได้ในที่สุด

เมื่อพิจารณาแล้วโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) มีทฤษฎีที่ใช้กำกับโครงการอย่างมีสาเหตุและผลซึ่งควรค่าแก่การนำไปปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตามควรพิจารณาตรวจสอบในเรื่องกระบวนการสนับสนุนแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิตเพื่อให้เกษตรกรมีความพร้อมและความเพียงพอในการทำการเกษตร รวมถึงการมีผลผลิตที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น และอาจคัดเลือกเกษตรกรผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินงานการเกษตรทฤษฎีใหม่จนประสบผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้